

Truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng Đồng bằng Sông Cửu Long, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ - Một số quan niệm bước đầu

PGS, TS. TRẦN HẢI MINH

Học viện Báo chí và Tuyên truyền;

Email: haiminh81uk@gmail.com

PGS, TS. LƯƠNG KHẮC HIẾU

Học viện Báo chí và Tuyên truyền;

Email: luongkhachieu@yahoo.com

Nhận ngày 28 tháng 11 năm 2024; chấp nhận đăng tháng 1 năm 2025.

Tóm tắt: Vấn đề phát triển bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu ở vùng Đồng bằng sông Cửu Long (ĐBSCL) là một vấn đề thực tiễn cấp bách trong trung và dài hạn. Hiện nay, trước những nguy cơ, thách thức do vấn đề biến đổi khí hậu tiêu cực có thể gây ra với khu vực này trong trung và dài hạn, đã có nhiều nghiên cứu khoa học để góp phần giảm thiểu thiệt hại, thích ứng với biến đổi khí hậu và thúc đẩy phát triển bền vững thông qua ứng dụng các thành tựu khoa học và công nghệ (KH - CN). Tuy nhiên, để các nghiên cứu trên có thể đi vào cuộc sống, cần có quá trình truyền thông tăng cường nhận thức, tạo ra những chuyển biến từ suy nghĩ đến hành động của đồng僚 cán bộ, đảng viên và nhân dân vùng ĐBSCL.

Từ khóa: truyền thông tăng cường nhận thức; biến đổi khí hậu; phát triển bền vững; Đồng bằng sông Cửu Long.

Abstract: Achieving sustainable development and climate adaptation in the Mekong Delta region is an urgent medium- and long-term practical issue. Currently, in the face of the risks and challenges posed by negative climate change impacts on this region in the medium and long term, numerous scientific studies have been conducted to help reduce damage, adapt to climate change, and promote sustainable development through the application of scientific and technological achievements. However, for these studies to be implemented in real life, communication is necessary to enhance awareness and bring about changes in mindset and actions among the officials, Party members, and the people of the Mekong Delta.

Keywords: communication to raise awareness; climate change; sustainable development; Mekong Delta region.

1. Quan niệm về □Truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng Đồng bằng sông Cửu Long, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ□

Truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu KH - CN là một dạng hoạt động truyền thông KH - CN, trong đó các nội dung của các thành tựu KH - CN và ứng dụng thành tựu KH

- CN nhằm phát triển bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu giữ vị trí chủ đạo.

Một cách khái quát, truyền thông KH - CN là hoạt động của chính phủ và các cơ quan truyền thông, cùng các chủ thể truyền thông khác nhằm truyền tải thông điệp về KH - CN đến công chúng nhằm giúp cho công chúng nâng cao nhận thức về KH - CN, nâng cao ý chí quyết tâm, mức độ sẵn sàng trong nghiên cứu, ứng dụng KH - CN, tăng cường đồng thuận xã hội, từ đó đẩy mạnh quá trình ứng dụng tiến bộ KH - CN vào cuộc sống một cách hiệu

quả, góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội.

Truyền thông tăng cường nhận thức hướng trực tiếp đến mục tiêu chính là nâng cao nhận thức cho đối tượng công chúng truyền thông, tuy nhiên, không chỉ là nâng cao nhận thức thông thường mà là nhận thức về một vấn đề có tính chuyên sâu, mang tính học thuật cao hơn, phức tạp hơn là một sự hiểu biết chung, cơ bản về vấn đề truyền thông. Từ đó, nâng cao hiệu quả thay đổi nhận thức, thái độ và hành vi của công chúng theo hướng tạo thành những thay đổi mạnh mẽ, rộng khắp trong nhận thức và hành động của công chúng truyền thông. Truyền thông tăng cường nhận thức còn có yêu cầu về hiệu quả truyền thông, cần tạo thành hiệu ứng lan tỏa mạnh mẽ của nội dung truyền thông trong công chúng từ đó dẫn đến chuyển biến trong hành vi và chuyển biến tích cực trong đời sống hiện thực.

Trong thời gian qua, hoạt động truyền thông về quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu ở vùng ĐBSCL thông qua ứng dụng tiến bộ KH - CN đã và đang được thực hiện thông qua các kênh khác nhau. Tuy nhiên những quá trình này thường diễn ra đơn lẻ, chưa mang tính hệ thống, toàn diện, chưa có sự đo lường chính xác về hiệu quả của những hoạt động này đối với việc thực hiện mục tiêu nâng cao nhận thức của công chúng truyền thông ở khu vực ĐBSCL. Vì vậy, cần có những mô hình truyền thông tăng cường nhận thức để thúc đẩy mạnh mẽ quá trình này.

Bản chất của truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ là một dạng truyền thông KH - CN, là hoạt động của chính phủ và các cơ quan truyền thông, cùng các chủ thể truyền thông khác nhằm nâng cao hơn nữa nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ, nâng cao ý chí, mức độ sẵn sàng ứng dụng thành tựu KH - CN trong quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng

ĐBSCL, tiếp thu các ý kiến, đề xuất của công chúng truyền thông, từ đó tăng cường sự đồng thuận của người dân góp phần đẩy mạnh quá trình ứng dụng tiến bộ KH - CN vào quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu một cách hiệu quả.

2. Chủ thể, nội dung, mô hình truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng Đồng bằng sông Cửu Long, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ

Về chủ thể truyền thông, đó là các cơ quan Đảng, Nhà nước các cấp, các cơ quan truyền thông và các chủ thể truyền thông khác như các cơ quan khoa học, các nhà khoa học, các trường đại học, các doanh nghiệp nói chung và doanh nghiệp KH - CN ở ĐBSCL cũng như trên cả nước hoạt động ở khu vực ĐBSCL.

Về nội dung truyền thông, để đạt mục tiêu tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu KH - CN cho đối tượng công chúng truyền thông, cần tập trung vào những nội dung sau:

Thứ nhất, vấn đề phát triển bền vững nói chung và phát triển bền vững vùng ĐBSCL nói riêng. Đây là một chiến lược tổng thể của phát triển đất nước.

Thứ hai, vấn đề thích ứng với biến đổi khí hậu. Biến đổi khí hậu và thích ứng với biến đổi khí hậu là vấn đề rất cấp bách đối với ĐBSCL vì đây được xác định là một trong những khu vực chịu ảnh hưởng nặng nề nhất từ biến đổi khí hậu tiêu cực, mà trực tiếp nhất là hậu quả của nước biển dâng do sự gia tăng nhiệt độ của hiện tượng ấm lên toàn cầu gây ra. Trước đây, chúng ta thường nhấn mạnh việc ứng phó với những hậu quả tiêu cực từ biến đổi khí hậu, tuy nhiên, hiện nay có sự thay đổi trong nhận thức, từ ứng phó sang thích ứng, tức là vừa ứng phó với tận dụng, phát huy cơ hội, thúc đẩy phát triển bền vững trong quá trình sản xuất và đời sống dưới tác động của hiện tượng biến đổi khí hậu. ĐBSCL là khu vực có đặc thù chứng kiến rõ nét nhất những

tác động của biến đổi khí hậu, và chúng ta đã ứng phó với biến đổi khí hậu trong một giai đoạn dài, tuy nhiên, để nâng cao hiệu quả ứng phó mà vẫn thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội, cần chuyển sang linh hoạt thích ứng nhằm phát triển bền vững. Bởi biến đổi khí hậu là hiện tượng không chỉ diễn ra ở 1 vùng, 1 quốc gia, và tác động rất lâu dài, phức tạp, hậu quả để lại cũng lâu dài, và tác động thường mang tính gián tiếp, qua rất nhiều hiện tượng trung gian nên rất khó xác định rõ ràng. Hơn nữa, biến đổi khí hậu vừa do những biến đổi đơn thuần từ chính tự nhiên và những biến đổi do hoạt động quá mức của con người. Từ xa xưa, chúng ta đã phải thích ứng với những biến đổi của môi trường tự nhiên để tồn tại, còn với những biến đổi do hoạt động con người gây ra thì điều chỉnh hoạt động hướng tới phát triển bền vững chính là thực hiện mục tiêu kép, giảm thiểu nguyên nhân gây biến đổi khí hậu tiêu cực đồng thời, thích ứng với những tác động hiện tại của quá trình biến đổi khí hậu đã và đang tác động đến chúng ta. Do đó, phát triển bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu là hai quá trình có liên hệ mật thiết với nhau ở ĐBSCL.

Vì vậy, cần kết hợp giữa chủ trương phát triển bền vững và chủ trương thích ứng với biến đổi khí hậu để nâng cao hiệu quả của cả hai quá trình này ở ĐBSCL.

Thứ ba, quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu KH - CN và cơ hội (cũng như thách thức) từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu KH - CN. Nội dung này cần làm rõ: Tại sao cần chuyển đổi? Chuyển đổi là gì? Chuyển đổi cần được thực hiện như thế nào? Cơ hội gì từ quá trình chuyển đổi? KH - CN có vai trò như thế nào trong quá trình chuyển đổi, thích ứng? Những thành tựu KH - CN nào có thể được ứng dụng để thực hiện chuyển đổi, để phát huy cơ hội từ quá trình chuyển đổi. Đây là những vấn đề khoa học chuyên ngành và liên ngành rất phức tạp nên việc truyền thông không hề dễ dàng, nhất là với đối tượng công chúng đa dạng và

có nhiều trình độ, năng lực tiếp nhận khác nhau, lĩnh vực hoạt động khác nhau. Đây cũng là những nội dung quan trọng và phức tạp nhất và khó thâm nhập vào đối tượng công chúng do mức độ phức tạp về chuyên môn cũng như sự phong phú của nội dung. Nội dung thứ ba này cũng có thể tiếp cận dưới dạng các nhóm nội dung nhỏ: nhóm nội dung về cơ hội từ quá trình chuyển đổi, nhóm nội dung về phát triển bền vững và thích ứng với BĐKH, nhóm nội dung về các thành tựu KH - CN và ứng dụng các thành tựu KH - CN nhằm phát triển bền vững, thích ứng với BĐKH.

Thứ tư, đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước ở cấp Trung ương và địa phương về lĩnh vực chuyển đổi mô hình tăng trưởng nhằm phát triển bền vững và thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng các thành tựu KH - CN ở ĐBSCL.

Về đối tượng công chúng truyền thông, rất phong phú, đa dạng gồm có cán bộ, đảng viên (nhà quản lý), các tầng lớp nhân dân (nông dân, công nhân, người làm kinh doanh, □) ở khu vực ĐBSCL cũng như trong cả nước có hoạt động ở ĐBSCL, có trình độ văn hóa và chuyên môn rất khác nhau, các lĩnh vực ngành nghề hoạt động khác nhau, do đó cần có nội dung và mô hình truyền thông phù hợp.

Về mô hình truyền thông tăng cường nhận thức về những cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng đồng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ. Tùy theo cách tiếp cận có nhiều mô hình truyền thông khác nhau như: truyền thông cá nhân, truyền thông nhóm, truyền thông đại chúng, truyền thông qua mạng xã hội, truyền thông đa nền tảng, đa phương tiện. Theo cách tiếp cận về công chúng truyền thông có mô hình truyền thông lấy công chúng làm trung tâm. Để đạt được mục tiêu truyền thông tăng cường nhận thức, theo chúng tôi cần kết hợp nhiều mô hình truyền thông một cách hiệu quả tương ứng với các đối tượng khác nhau của công chúng truyền thông. Bên cạnh đó, cần thống nhất phương châm lấy công chúng làm trung tâm trong các mô hình truyền thông này nhằm nâng cao hiệu quả truyền thông.

3. Sự cần thiết của truyền thông tăng cường nhận thức về những cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng Đồng bằng sông Cửu Long, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ

Thứ nhất, xuất phát từ những ảnh hưởng của biến đổi khí hậu đến khu vực ĐBSCL trong trung và dài hạn, đòi hỏi phải có quá trình chuyển đổi nhằm thích ứng và phát triển bền vững khu vực này.

Theo các nghiên cứu, Việt Nam được đánh giá là 1 trong 5 quốc gia chịu tác động nặng nề nhất của biến đổi khí hậu và nước biển dâng. Với địa hình thấp, ĐBSCL là vùng chịu thiệt hại lớn nhất. Nước biển dâng kết hợp với lũ từ thượng nguồn có thể gây ngập lụt phần lớn diện tích của ĐBSCL. Mặt khác, nước biển dâng kết hợp với sự thiếu hụt mưa trên đồng bằng và dòng chảy về từ thượng nguồn làm gia tăng xâm nhập mặn và hạn hán trên ĐBSCL, điển hình là đợt hạn hán và xâm nhập mặn lịch sử trong mùa khô 2015 - 2016 và mùa khô năm 2019 - 2020.

Mặc dù chịu tác động nặng nề từ biến đổi khí hậu tiêu cực, khu vực ĐBSCL lại có vị trí đặc biệt quan trọng, là vựa lúa của cả nước, là một trung tâm nông nghiệp nói riêng và kinh tế - xã hội nói chung của cả nước. Do vậy, cần có những chính sách phù hợp nhằm thúc đẩy sự phát triển của khu vực ĐBSCL đồng thời giảm thiểu những tác động tiêu cực của biến đổi khí hậu tới khu vực này. Một trong những giải pháp quan trọng đó chính là ứng dụng những thành tựu KH - CN vào quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững và thích ứng với biến đổi khí hậu của khu vực này. Muốn vậy, cần đẩy mạnh truyền thông về những cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ.

Thứ hai, xuất phát từ thực tiễn phát triển của vùng ĐBSCL đòi hỏi phải chuyển đổi mô hình phát triển theo hướng phát triển bền vững. Hiện nay, yêu cầu kết hợp giữa tăng trưởng kinh tế với tiến bộ, công bằng xã hội và bảo vệ môi trường đòi hỏi

chúng ta phải chuyển đổi từ mô hình lạc hậu, thiếu thân thiện với môi trường sang các mô hình tăng trưởng xanh, bền vững. Trong quá trình phát triển khu vực ĐBSCL đã có những vấn đề phát sinh như ô nhiễm môi trường từ hoạt động công nghiệp và nông nghiệp đòi hỏi chúng ta phải có những thay đổi để khắc phục vấn đề này.

Thứ ba, xuất phát từ tác động mạnh mẽ của cuộc cách mạng KH - CN đặc biệt là Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đến các địa phương, lĩnh vực khác nhau trong đó có ĐBSCL. Sự tác động này đã tạo ra những cơ hội cho việc thúc đẩy quá trình hiện đại hóa lực lượng sản xuất để nâng cao trình độ của lực lượng sản xuất, thúc đẩy nền sản xuất phát triển. Tuy nhiên, nó cũng đặt ra những thách thức không nhỏ, như nguy cơ tụt hậu xa hơn nếu chúng ta không tích cực tham gia vào cuộc cách mạng KH - CN này. Chỉ có ứng dụng thành tựu KH - CN mạnh mẽ nhằm phát triển bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu mới mang lại cơ hội, giải phóng tiềm năng phát triển của khu vực này. Vì vậy, cần tăng cường truyền thông về những cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ.

Nói tóm lại, thực hiện truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững vùng ĐBSCL, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ là vô cùng cần thiết. Quá trình này có thể tạo ra những biến đổi mạnh mẽ trong nhận thức và hành động của cán bộ, đảng viên và nhân dân nhằm hiện thực hóa mục tiêu phát triển bền vững và thích ứng với biến đổi khí hậu ở khu vực ĐBSCL hiện nay và trong tương lai./.

(Bài viết trong khuôn khổ đề tài cấp Nhà nước: "Nghiên cứu đề xuất mô hình truyền thông tăng cường nhận thức về cơ hội từ quá trình chuyển đổi nhằm phát triển bền vững Đồng bằng sông Cửu Long, thích ứng với biến đổi khí hậu thông qua ứng dụng thành tựu khoa học và công nghệ", mã số ĐTĐL.XH12/22).